

Damir Zlatar-Frey

TIRZA

Slast na ustih gozdnega demona

PERSONAE DRAMATIS

ALOJZ KRIŽMAN

NEŽA KRIŽMAN

TIRZA KRIŽMAN

VEREŠ

MARIJA SNEŽNA

REZIKA

ANKA

JERA

STAREC

NAKAZNE POSTAVE oziroma SENCE

DOBRODELNI PEVSKI ZBOR iz sosedne ulice

PROLOG

Tema. Trije glasni, topi udarci. Oder se osvetli. Pokaže se visok, črn zid. Na sredi zida visi ogromen okvir za sliko. Okrašen je z zlatimi baročnimi okraski. V njem stoji moški. Nepomično. V rokah drži star radio. Počasi ga prižge. Iz njega se zliva sentimentalna, mogoče patetična glasba. Skozi glasbo:

GLAS IZ RADIA: Alojz Križman! Mestni mesar pri šestdesetih. Zelo bogat. Predstavlja ga obilna in sebi samemu nedoumljiva persona. Truden je in siv. Vedno je oblečen v temno obleko, belo srajco in živopisano kravato. Njegov zdelan klobuk je iz povsem druge zgodbe. V življenju je vse, kar ima, ustvaril iz nič. Rodil se je namreč v siromašni, neurejeni družini, a je s svojo iznajdljivostjo in trdim delom postal eden najbolj premožnih ljudi v okrožju. Alojzova mati Fanika in oče Ivan sta si bila že pred poroko v sorodu. Bila sta bratranec in sestrična, a je nanese, da sta postala mož in žena. Alojz Križman je gospodovalec človek. Dogodki iz preteklosti so ga notranje strli, kar je na tako nabitem in močnem človeku videti robato. Ves čas pogleduje v konice svojih čevljev. Prežema ga nelagodje in sram. Zdi se celo, da bi najraje kam pobegnil. Nekam, kjer ga nihče ne pozna in nihče prav nič ne vpraša. S svojimi močnimi, mesarskimi rokami čvrsto stiska krvavo sekuro. Zlepljena je s prsti, in nikoli, prav nikoli, je ne bo izpustil. Njegove ustnice so nemirne. Trzajo v iskanju priložnosti, da bi z neba snele opravičilo. Podoba Alojza Križmana je otožna in mučna.

Tema. Trije še glasnejši in bolj topi udarci. Prižge se luč. Na sliki pred Križmanom v starinski družinski pozi stoji mlado, dolgolaso dekle. Skozi radio se milozvočno, skoraj dekadentno, pretaka glasba.

GLAS IZ RADIA: Tirza Križmanova! Hči Alojza Križmana. Visoka in sloka breza. Bujni rdeči lasje ji padajo skoro do pasu. Stara je okoli triindvajset let. Stoji s sramežljivo nemirnimi prsti. Joče. Preteklost je noče zapustiti. Globoko v njej je moč slišati krik. Zaklenjen v telesu. Kot deklica je Tirza imela nenavadno rada ptice. V prekrasnih kletkah jih je dobivala ob skoraj vsaki priložnosti. Zato je bilo dvorišče Križmanovih za veliko hišo v starem delu mesta prepolno raznoliklega cvrčanja, gostolenja in nežnega čivkanja. Po dogodku, ki se je primeril Križmanovim, se je Tirzin odnos do ptic spremenil. Sedaj jih lovi sama. V rokah jih prinaša k največjemu oknu hiše, tistemu, ki gleda na cvetlični trg. V svoji sobi vrti glasbo iz rane mladosti. Za to priložnost skoraj vedno izbere Wagnerjev Walkürenritt, ki ga navije do skoraj frenetične jakosti. Odpre okno. Ptico ponese k ustnicam, kakor da bi jo hotela poljubiti, a v zadnjem hipu trpeče odpre usta in ji odgrizne glavo. Ob spremljavi wagnerjanskega glasbenega zanosa brezglavo telo pade na asfalt, na trg. Vsi se sprašujejo: »ZAKAJ TO POČNE? ZAKAJ TO POČNE!« Tirza zatem še dolgo tava po hiši, z ustnicami, krvavimi od ugriza. Včasih poljublja zidove in jim šepeče: »Mama ljubi ptice, mama ljubi ptice.« V sliki jo vidimo v roza deklinški obleki. Pod popkom ji cvetijo krvavi madeži. Vse obleke, ki jih bo Tirza nosila, so zaznamovane na tem mestu. Kmalu se bo pojavila z močno razmršenimi lasmi in opazno bledim obrazom.

Tema. Zadoni bobneč grom. Svetloba v sliki trepetlja. Pred Tirzo in Križmanom sedaj sedi gospa z velikim črnim klobukom. Nekje v daljavi po nebu besnijo oblaki.

GLAS IZ RADIA: Neža Križmanova! Tirzina mati. Obilna ženska petdesetih let. Očitno razburjena. Zaradi astme težko diha. V pogledu gospe Neže Križmanove se zrcali stud do prizora, ki ga je videla. Oblečena je v eleganten črn kostim. Nadet ima prekrasen in velik črn klobuk. Vrat ji ovija srebrna lisica. Na nogah črne lakaste čevlje z visokimi petami.

Roke ji mrežijo črne čipkaste rokavice. V rokah drži precej velikega belega marmornega Kristusa. Na njej ni nič nenavadnega, razen nekega zelo vpadljivega detajla. Vse, kar ima oblečeno, je obgrizel ogenj! Gospa Križmanova je zgorela! Skupaj z željo, da bi iz hiše za vsako ceno rešila vsaj Jezusa iz belega marmorja.

Tema. Trije zamolkli udarci. V kotu slike sramežljivo stoji stara siromašna ženica z veliko culo na hrbtu. Na sredi je njena sestra Cilka, ki se v invalidskem vozičku vpadljivo dobrika. Sama sebi se zdi zelo pomembna. Požrešno je veliko tablico trde čokolade. Pod desno roko drži star radio.

GLAS IZ RADIA: Marija Snežna, zbiralka gosjega perja! Marija Snežna je suhljata ženica petdesetih let. V življenju ni doživela skorajda ničesar. Ves čas je bila s svojo sestro Cilko ali Cilo, kot so jo vedno klicali. Bila je njena služabnica, družabnica, negovalka, ker je bila Cilka vse življenje priklenjena na voziček. Marija Snežna je bila njena žrtev. Nikoli se ni poročila. Zaradi svoje sestre je ostala stara devica. Rodila se je v mestecu blizu Dravskega polja.

MARIJA SNEŽNA: Bila je huda zima! Srep veter in snežni zameti so ljudi pregnali z ulic! Snežilo je dan za dnem, skoraj ves mesec! Sneg je zamedel hiše! Zato so mi pravili Snežna... (*sramežljivo se rahlo prikloni*) Marija so mi rekli, in Snežna.

GLAS IZ RADIA: Sneg in sneženje sta Marijo spremljala vse življenje. Kot majhen

otrok je pogosto jokala in njen jok se je obesil za snežene oblake. Ko so se na Marijinem obrazu pojavile solze, so snežinke začele tiho padati na zemljo, dokler se dete ni umirilo.

MARIJA SNEŽNA: To se mi dogaja še danes! Čudno! Zelo se moram obvladovati! Včasih je to nemogoče, saj veste, kakšno je življenje! A sneg je neizprosni!

GLAS IZ RADIA: Po Cilkini smrti Marija Snežna končno skrbi sama zase. Z veliko culo na hrbtu vsak dan prepešči tudi po dvajset kilometrov. Hodi po zaselkih, raztresenih po Dravskem polju, in pri kmetih zbira gosje perje. Na dvorišču ga opere in posuši na soncu. Snežno belega ga prodaja Ferencu za kupce na Madžarskem trgu.

Tema. Trije zamolkli udarci. V sliki se prižge luč. Na stolu sedi stara ženska. Očitno je pijana. V naročju pestuje star radio. Poleg nje stoji plečat možki. Otožno jo zre. V rokah drži velik glavnik. Od časa do časa ji zelo nežno počese skuštrane lase. To počne zelo, zelo počasi. Oba delujeta zaspáno.

GLAS IZ RADIA: Čevljar, ali kot so ga klicali šuštar Vereš, je krepak možki srednjih let. Skoraj vedno je napravljen siromašno. Zanemarjen. Z mastnimi lasmi. Debelušastim obrazom. Njegova obleka je ponošena in neurejena. Zmerom nosi »šuštarski sirc«, ki je nemarno poškopljeno s čevljarskim klejem. Debeli prsti so videti zatečeni. Scela nedružaben je in bolešno potegnjen vase. Navdušeno zbira metulje. Lovi jih in jih še žive nabada na igle. Nato jih razporeja po prazni sobi. Okna zastira s težkimi zavesami. Poje jim žalostne pesmi. Šuštar Vereš svoje pesmi skrivoma zapisuje. Z ostro ošiljenim tintnim svinčnikom. Srečanja z ženskami težko prenaša. Izogne se jim, če le more. Ko se pred njim pojavi ženska, zardi. Nek strašen ogenj se mu iz trebuha razlije po udih. Čelo in dlani mu orosijo debele potne srage. Hitro dihanje in utripanje srca, kot da ga hočeta zadušiti. Z izbuljenimi očmi se panično sprašuje:

VEREŠ (*razgreto, popolnoma panično*): SE JE VRNILA . . . TAKO NEPRIČAKOVANO . . . VRNILA?!

GLAS IZ RADIA: Ko je bil majhen, je Vereša mati venomer tepla. Tepla ga je tudi še kasneje, ko je že postal vajenec pri starem čevljarju Molnarju. Tepla ga je še pred dvema letoma! Ko ga je prenehala tepsti, je umrla. Videl jo je mrtvo sedeti na stolu.

VEREŠ (*skozi solze*): STRAŠIŠ ME, MAMA . . . SAMO DELAŠ SE, DA SI MRTVA!

GLAS IZ RADIA: Devet dni je presedel z materjo sobi. V naročje ji je polagal mrtve, posušene metulje, ponoči ji je prepeval svoje pesmi. Tedaj je prvič upal z materjo govoriti na glas, iz globine svoje duše. Ko so jo deveti dan odnesli iz hiše, je za njo ostal strašen smrad. Sklonil je glavo, pogledal v prašni pod in tiho vzdihnil:

VEREŠ: MOJ BOG, POGLEJ! MAH CVETI NA STOLU, NA KATEREM JE SEDELA . . .

PRIZORIŠČE

Na skrajnem koncu odra je deset dolgih vrst za občinstvo. V strmi vertikali se vzpenjajo proti svodu. Od tod se odpira pogled na sceno, ki jo tvorita dve različni dimenziji globine. Prva je preostali prostor odra, ki je logično nadaljevanje novo postavljenega gledališča. Njegovo končno vertikalno začrtujeta poševna portala, skozi katera se vidi ogromno (bivše) gledališče. V prostoru bivšega gledališča ni sedežev za

občinstvo. Pokriti so z veliko ploščo. Namesto železne zavese je na samem portalu na vlekkih poševno spuščeni velik zid, ki predstavlja pročelje dvonadstropne hiše. Pritličje predstavljata dve okni in velika vrata. Ko se odprejo, lahko skozi vidimo v globino (bivše gledališče). Tam je sedaj brezov gozd. Na trenutek slika vara – zdi se, da breze rastejo v hiši. V prvem nadstropju je videti štiri ogromna okna. Prav tako v drugem. Pred hišo na obeh straneh, skoraj ob zidu, dve stari klopci brez naslonjal.

INTRODUKCIJA

Tema. V telo noči udarja timpan. Zahrbten. Slep. Plazi se ob zidovih. Seda v nas in se v nas bohota. Tema poka v glasnih razpokah in prši pomladni mrak. Nekje cveti trava. Okna se odpirajo sama od sebe. Osveljena so. Po praznih sobah pustoši vihar. Veter mrši zavese. Ječijo mu pod nohti. Po golih zidovih prikazne postave že lovijo svoje sence. Vse več in več jih je. Ne ve se, kaj je prikazen in kaj senca. VSE GLASNEJŠI JE NJIH GLAS, PRIKAZNI ŽELIJO ČLOVEŠKI SI STAS. S to željo prikazen na okno plane, iz srca človek ji vstane.

Stiskajo se. Radovedno stegujejo vratove. Gledajo navzdol, pred hišo, kjer na tleh leži razkuštrana Tirza. Na oknih je že toliko ljudi, da so popolnoma zapolnjena.

Njihovi obrazi so betežno blede, mogoče mokri. Žejno odpirajo usta. Postopoma, šepetaje, ob udarcih bobna, v nekakšnem polpetju, polrecitiranju, na mestu lahko poskakujejo.

ZBOR

Santa Maria della Croce,
pladenj krvi in sadje vroče.

Bršljan noči solze vzame,
dremave gozdne muze objame.

Duša ni kamen.
Hoče, hoče vsaj sadje, ki joče.

Santa Maria della Croce,
pehar pelina udušiti nas hoče,
bodi nam kruh, vino in oče.

PRVI PRIZOR

Strašanska nevihta sunkovito odpre vrata. Vstopi Alojz Križman. Pred njim leži Tirza. Očetu kaže dlani. Ljudje z oken napeto opazujejo prizor.

TIRZA: Malo sreče imam izpisane v dlaneh!

ALOJZ: Na zidovih katedrale ni angelov, pa je vseeno katedrala.

TIRZA: V tebi je moj konec, resnica in začetek.

NEŽA: *(Nagiba se čez okno, stisnjena med bledimi ljudmi. V rokah drži marmornat kip Jezusa.)* Lojz! Vzemi, pojej kaj! Glej, v modrem krožniku sta skuta in smetana. Ljubim te kot belega Jezusa na omari.

ALOJZ: *(gleda Tirzo v oči)* Jutri je praznik. Peljal te bom na semenj. Kupil ti bom lectovo srce.

TIRZA: Pojedla ga bom!

ALOJZ: Zakaj se jeziš?

TIRZA: Slišala sem te! V njeni sobi si bil.

ALOJZ: (*čudno vznemirjen*) Neža, daj mi škornje. Prinesi sekiro. V gozd grem.

NEŽA: Sedaj, ponoči? Kaj si znorel, da se boš ponoči potikal po hosti!

ALOJZ: Polna luna je ... in mnogo dela imam. Jutri je praznik. Zato bom delal ponoči.

NEŽA: Kdo je že videl ponoči sekati drevesa!

TIRZA: Mama ... poglej ... (*kaže dlani navzgor, proti oknom*) Tako malo sreče se mi je izpisalo v dlani.

NEŽA: Golobi ... Golobi so krivi, mila moja. Saj sem ti rekla – ne pusti jim, da ti jedo iz rok ...

MARIJA SNEŽNA: (*nejevoljno*) Na nebu je videla veliko znamenje! Po soncu se je razlil pelin! Tekala je po dvorišču. Odpirala kletke. Kaj??! Ali ne veste?! Vse ptice so ušle! Naše dvorišče je mrtvo, enostavno onemelo je ... enostavno!

VEREŠ: (*Z okna, zelo razburjeno, skoraj opito*) Gospodična Tirza! Pred svojimi vrati sem našel vaš čvelj. Podplat je popolnoma bel. Čudno!? Ali ste hodili po oblakih?! Kje ste pustili drugega?

NEŽA: Pred stolnico! Ali nisi slišal, da jo je oče peljal v cerkev. Vstopila je bosa.

JERA: Gospica TIRZA! Pravijo, da ste včeraj plesali v gozdu. Lovili ptice! Se z njimi pogovarjate?!

TIRZA: Narejeni smo iz sanj, sanje pa iz nas.

STAREC: Kaj je rekla?

REZIKA: Molči, Jakob! Naj te strela! Si mar gluhi?!

ANKA: Da smo tukaj zato, da pazimo, da ptice ne bi pobegnile v sanje! Je dejala, gospod Jakob ...

ALOJZ: (*Neži*) Grem! Pozen bom. Ne čakaj me.

NEŽA: Kaj jo tako gledaš! Slišal si, izgubila je čevlje. Pojdi! In pošlji jo gor. Že nekajkrat sem ji rekla, naj opere svoje rjuhe! Polne košare so jih. Pojdi, če že moraš! In preobleci se.

MARIJA SNEŽNA: Gospica TIRZA! Zakaj takole ležite pred hišo?

TIRZA: Vrgli so me.

REZIKA: Našli smo vaše čevlje!

VEREŠ: (*skoraj popolnoma prevzet*) Ali bi bili tako dobri in nam pokazali, kako plešete s pticami. Jaz vam bom potem vrnil čvelj, če je treba, ga bom tudi popravil. Samo pokažite nam vse gibe in nagibe. Tisto o SANJAH IN NAS ste tako lepo povedali.

Tirza se zelo počasi, skoraj mukoma dvigne. Njeno telo okoli sebe mehko sipa gibe, v tišini se množijo. Vsi gledajo na ulico, po kateri Tirza sipa gibe svojega plesa. Ob boke se ji lepi nežna, še skoraj dekliska obleka. Pod popkom krvava roža.

NEŽA: (*skoraj panično*) Od česa si krvava?

TIRZA: (*Naglo se ustavi, srepro se zastrmi predse. Zatem pogled počasi pobesi proti tlom. Na svoje prste. Kolena. Nenavadno žalostno zašepeta.*) Jokala sem.

ALOJZ: (*Odpre vrata. Prizorišče oblije svetloba. Neža mu z okna poda škornje in sekiro.*) Ko boš legla, pusti prižgano luč. Posekal bom suhe breze, vse do botrove ograje. Dolgo bom ostal, mogoče do dne ...!

(Izgine v globino svetlobe za vrati.)

DRUGI PRIZOR

(Vsi se nagibajo čez okna, kakor da bi hoteli videti, kam Alojz odhaja.)

MARIJA SNEŽNA: *(Popolnoma panično)* Kam odhaja? Pa menda ne bo ponoči sekal drevese?-

JERA: Kako samo se mu mudi!

VEREŠ: *(scela začudeno)* Glej, glej, teče kot prismuknjen.

ANKA: Kam gre? Kam gre? To je sumljivo, kaj ne!?

VEREŠ: Ne vem! Lahko se mu kaj zgodi! Za njim grem!

MARIJA SNEŽNA: Počakaj, grem s teboj!

JERA: *(popolnoma panično)* Jaz grem tudi!

Na oknih zavlada pravcata gneča. Prerivajo se drug čez drugega. Moški s prvega nadstropja kot da so začeli stopati skozi okna, nastal je silen trušč in strašna zmeda. NA OKNU POPOLNOMA SAMA, Z BELIM KRISTUSOM V ROKAH, STOJI NEŽA IN SANJA V DALJAVO PRED SEBOJ. Ljudje na oknih strašansko vznemirjeni panično vzklikajo.

VEREŠ: Počakajte, tudi jaz grem!

ANKA: Res je nor, ponoči v gozd!

REZIKA: Zakaj teče?

JERA: Kam se mu tako mudi?

MARIJA SNEŽNA: Zelo sumljivo mi je vse to!

STAREC: Bi pa res rad vedel!

VEREŠ: Gremo, gremo, pohitite.

STAREC: Mir, mir, ljudje, ne prerivajte se tako.

ANKA: Pssst, gremo, gremo.

REZIKA: Malo tiše, slišal nas bo!

JERA: Pssst, dajte! Dajte že enkrat!

Nekje v globini iz tega hrupa vstanejo udarci bobna. Vse bliže in bliže so. V wagnerjanski dramatiki se vzpne mogočna glasbena tema. Kot da je v njej nekakšen primitiven ritualni nagon. KRVAVI KRIK GLASBE DVIGNE ZID HIŠE, v kategoriji smo še maloprej gledali. Mogočno izginja v višino nad našimi glavami. Prostor je poln glasbe in deluje, kot da se bo vsak trenutek razpočil.

TRETJI PRIZOR

Pred nami se odpre globina. Sedaj je tu prostran gozd golih debel. Na tleh prst in suho listje. Namesto ptic so se v golih krošnjah namestili ljudje. Čemijo stisnjeni drug k drugemu, scela prepričani, da jih nihče ne vidi. Zabodeno, s skoraj odprtimi usti strmijo podse.

Alojz si prizadeva potisniti sebe v Tirzino telo. Hlače so mu zdrsnile do kolen. Golo zadnjico mu pokriva zmečkana srajca. Slinav je in zaripel, telo pa ne preneha nabijati in stiskati Tirzo, vrženo na blatno zemljo. Tirza ihti. Ponižno šepče molitve. Telo ji trepetava v okroglih krčih. Roke in prsti grabijo po zemlji. Zdaj je otipala očetovo sekiro. Kot kača se je izvlekla izpod njega. Vstaja, naslonjena ob drevo. Dolgo in preteče ga gleda v oči. Sopeta kot dve živali. Alojz sopiha kakor zver. Naglo je dvignila sekiro in ga udarila po glavi. Udarila ga je še enkrat, in spet, in še nekajkrat, vse dokler ji niso pošle moči. Zgrudil se je na kolena. Z glavo je zaril v zemljo. Glasno se smeji in v smehu umira. Ko se smeji, ne verjame svojim ušesom, da

sliši, da se smeji. Tirza je trudno objela deblo. Zgoraj, v krošnji Marija Snežna ganjeno in popolnoma prevzeto ihti. Nad gozdom debeli kosmi snežink. Rojijo in rojijo brez števila. Plešejo, bi dejali. Iz njih v kapljicah prši stara balada. Postopoma prekrije vse. Bolí. Tudi pomisel na balade boli.

ČETRTI PRIZOR

Z višine se tiho in skoraj neopazno spušča pročelje hiše iz prvega prizora. Zastre nam sliko gozda. Balada še vedno boža misli. Zid se ustavi. Vsa okna so zaprta. Pred hišo stoji blatna in razkuštrana Tirza. Kot da si z rok otira kri. Gleda v okna. V enem se prižge luč. Zavese se razmaknejo. Glasba zadoni gromko in potuhnjeno. Pojavi se Alojz s krvavim obrazom. S prstov mu kaplja kri. Odpre okno. Bolesno se zazre v svojo hčer. Širom odpira usta, kot da bi hotel povedati nekaj važnega. A brez glasu.

Iz njegove tragične pojave se utrga žalostna glasbena tema ljubimca. Postopoma se v hiši prižigajo luči. Neža teče po sobah. Prihaja dol. Alojz Križman, krvavi krik na oknu, poskuša izreči svojo resnico.

PETI PRIZOR

TIRZA: (razkuštrana, krvava in blatna. V polsmehu govori očetu, ki ga ni več pri oknu.) Misliš, da sem Tirza?!! Ne... ne... NE! Mati mi je dala to grdo ime.

Odprejo se vrata. Vstopi Neža po vsem videzu razburjena. Oblečena je v dolgo belo spalno srajco. Ogrnjen ima velik in debel volnen plet, v rokah nosi Kristusa iz belega marmorja. Zgrožena je nad Tirzinim videzom.

NEŽA: Kaj vpiješ! Zbudila boš stanovalce. Tiho...

TIRZA: Stopinja za stopinjo se plazi lačna zver. Vidim, da si si nadela moje bisere? Ne, ne hodi mi blizu!

NEŽA: Pssst! Pred ogledalom sem tvoj obraz risala na svojega, želela sem, da mi sama od sebe vrneš, kar je mojega v tvojih žepih!

TIRZA: Korak za korakom so se moji izgubljeni čevlji znašli na tvojih nogah.

NEŽA: Da, da, res! S tvojimi koraki sem se sprehajala po sobi.

TIRZA: Lepo se igrala.

NEŽA: Pridi z mano v sobo. Poslušali bova glasbo, da nama skrajša čas bolezní. Tukaj je soparno.

TIRZA: Stoj! Ne približuj se mi! Moji čevlji niso več beli!

NEŽA: Ne...

TIRZA: Blatni so!

NEŽA: Malo...

TIRZA: In krvavi, vidim.

NEŽA: Na pragu sem pohodila pajka!

TIRZA: (Gleda svojo mater. Popolnoma se raznežni. Z blagim nasmeškom.) Glej jo, dragi... obleko. Kaj, si mar pozabil? Da... Da... Prav tista, v kateri si želel, da grem s teboj na ples. Krvava, iz samih krvavih kapelj. Vidiš, kako mi tečejo čez prsi? Čez moje drobne prsi, ki si jih ljubkoval v norem smehu. Kaj praviš? Da, da... Moji boki... Vidiš, kako se penijo v rdečih slapovih? Če samo premaknem nogo, če zaplešem, ali ne zgorevam kot zlato?

NEŽA: O, deklica moja, igraš se z menoj, kaj?!

- TIRZA: Daj, da ti zaplešem! Pusti, da izplamenim v zubljih, ti bleedi krvnik! Zakaj si tako nem? Strog si! Saj . . . saj dihaš led! Hotel si to – saj je vse bilo zaradi tebe. Samo zate sem oblekla to rdečino. Misliš, da sem Tirza? Ne, ne, tudi ime sem zatajila.
- NEŽA: Valjala sem se v lastnem joku, pa te vseeno ni priklical. Globoko v sebi sem vedela, da prideš pred dnevom. Večno vendar ne moreš ležati v grobu. Hvaljen bodi, hvaljen, beli Jezus.
- TIRZA: Ne, ne, ne! Popolnoma sem nema, glej, molčim, tiho. Moram, moram, vem . . . ker si lahko okruten. Neizprosen! (ihtiti) Zakaj si tako grob z menoj! Dejal si, da sem sveta. Presveta! Ali sem zato toliko krvavela! O . . . Oo . . . Ooo, dovoli, da ti povem. Pusti, da se ti izjočem ne kolenih.
- NEŽA: Pssst, tiho, ne kriči. Lahko bi naju slišali. Pridi z mano, greva v sobo.
- TIRZA: Poklekni predme . . . da ti priznam. Nekoč sem živela zeleno kot trava, beli cveti so bili v njej. Slavci so bili vrženi čez nebo.
- NEŽA: Šališ se. Na, vzemi svoje čevlje.
- TIRZA: Tu sem stala in te čakala . . . Pet let čakanja. V meni je bilo vse tesno. In potem – ono . . . ono . . . (*smehlja se malce sramežljivo, malce izzivalno. Gleda pod svoj popek.*) Skloni se k meni, bliže, da ti šepnem na uho . . . Moj oče . . . Vsako noč se je prikradel v mojo sobo. Z rokami sem se pokrivala po glavi, mižala sem, čeprav je bila tema.
- NEŽA: Vse rjuhe sem skrila. Enostavno nisem jih mogla več gledati! Bruhala bi! O, kako mi je slabo. Vstopiva! Vstopiva!
- TIRZA: Veš . . . o, da, večkrat mi je strgal obleko. Mama ga je tolkla s pestmi, da bi me ne zadavil, kar zadušil. Moja mama . . . ona me je imela rada. Bala se je zame. Nikoli me ni pustila v gozd. Pravila je, da bodo iz groba vstali mrtvi . . . me odpeljali s seboj, če ne bom pridna. Pogosto je spala sama. Stiskala me je k sebi. Vsa znojna sem se splazila od nje. Pohlepno me je prižemala na svoje velike gole prsi. Bala sem se dihat. Molila sem in mislila nate.
- NEŽA: Nehaj! Nora si! Popolnoma si znorela. Molči!
- TIRZA: Dejala je, da me tlači mora! Da bo prišel pome princ. Zlate niti mi bo vpletel v lase. Božala me je. Potapljala v svoje prsi. Šepetala na uho, kako sem lepa, kako me bo princ posadil na svojega konja in odnesel v svoje svilene postelje. (*prizadeto joče*) Jaz pa nisem marala postelj. Samo tebe sem čakala . . . samo tebe, tebe . . . odrešenik.
- NEŽA: (*joče*) Grizla sem blazine. Iz perja je tekla kri. Zaklenila sem se v sobo in v obupu sežigala rjuhe. Bile so še vlažne in sluz se je vlekla po robovih.
- TIRZA: O, peklenske muke mi prizanašajo, ODREŠENIK, vse tiste noči, ko sem se plazila k tebi na križev pot. Nekoč me je zalotila mama. Umivala sem se po tvoji gostiji. Stala se ob »wasserleitungi«. Ni me udarila. Gledala je krvave praske na mojih udih. Polje se je namakalo z njenimi solzami. Do zore je jokala njena postelja. Nikdar več me ni vzela k sebi v posteljo! SEDAJ SI KAKOR JAZ!, je šepetala in buljila v moja gola stopala. SRAM ME JE BILO, ti pa si še isto noč preživel z njo. Ljubosumna sem bila . . . Ubila bi jo!!!

ŠESTI PRIZOR

Naglo se odprejo vrata. Iz hiše se vsuje gruča ljudi. Ni jim konca. Videti je, kot da so pretekli kilometre in kilometre. Prinašajo novico. Osupli so, ker je novica že prispela. Mogoče so zaradi tega besni. Postrani in mrko gledajo Tirzi v oči.

TIRZA: Da, da... potem... potem. Kako že je bilo potem... Oh, sveta pamet moja!

Počakaj, kaj se je zgodilo potem? (*Zre Verešu v oči, približa se mu in skloni glavo pod njegove ogromne prste*) Pojdi mi s prsti skozi lase. Brala sem tisti roman... O njej je pisalo... Očeta je ubila iz ljubosumja... S sekiro ga je! Z vročim rezilom! NEKI ZDRAVNIK JE PISAL O TEM (*naglo se obrne, proti množici*) O da, pogosto je silil vame... Zato sem vstala in ga udarila po glavi! Ha, ha, ha, ha, hahahahaha! Čudno smešno je pokašljeval in se dušil v krvi. Lila mu je čez obraz. Še čisto vroča je v gostih kapljah udarjala na zemljo, ki jo je požrešno pila. Usekala sem spet... in potem še, in še, in še! Stal je z izbuljenimi očmi. Ni me videl. Opotekal se je po gozdu. Nekje je naletel na kričeči ženski z odpetima bluzama in razkuštranimi lasmi. Čudno... ni vedel, da sem ga jaz. Dopovedoval jima je, kako ga je maloprej nekdo zahrbtno udaril. V hipu se je zgrudil... (*pokaže*) tako... zgrudil. Jaz sem zatem hitro strgala s sebe obleko. Pomakala sem prste v mlako krvi. Škropila sem s krvjo obraz... vrat... prsi... kolena.

SEDMI PRIZOR

(*Nemir, ki se pojavi v množici, se stopnuje iz replike v repliko.*)

ANKA: Kaj pravi?... Ja, kaj pravi?

JERA: Da je škropila... Obraz... vrat... prsi... kolena...

ANKA: Njega je škropila??... Kako??? Da je njega škropila???... Moj bog!?

JERA: Ne, ne, po listju... Tako, vse naokrog.

REZIKA: Kako, kako? No, vidiš!... A da je vseeno?!

JERA: Sploh ni strgala obleke s sebe, to ni res!

REZIKA: Ne, ne! Kakšno obleko neki! Noč je bila.

ANKA: Niti prstov ji nisem videla, kaj šele, da jih je nastavljala! To je vse samo...

REZIKA: Kako to, da jaz nisem videla, da je škropila?! Niti njega ne! Niti listja!

JERA: Tako močno ga je udarila po glavi, da so se mu zobje usuli po tleh! Videla sem, kako se svetlikajo na tleh.

MARIJA SNEŽNA: Pobrala jih je v ruto! Saj vidite, da nima nič na glavi!

ANKA: Tudi prej ni imela.

JERA: Da ne???

VEREŠ: Kaj pravi?!... O čem govorijo!?

REZIKA: Da ni imela rute!

STAREC: Glej, glej... Da je ni imela. Mislim sem... Vedel sem, da je ni imela.

JERA: Tisto je... čudovito povedala.

STAREC: Kaj??

JERA: (*S popolno naslado z glasom in gibi oponaša Tirzin glas in gibe. Zanosno in sočno poudarja dramatične besede, pravzaprav je v nečem bolj tragična od Tirze same.*) Dvignila sem se in ga udarila po glavi. Čudno smešno je pokašljeval in se dušil v krvi. Lila mu je po obrazu. Usekala sem spet... in potem še enkrat!... In še enkrat!... In še!!! Stal je z izbuljenimi očmi. Opotekal se je po gozdu. Nekje je naletel na kričeči ženski z odpetima bluzama in razkuštranimi lasmi.

REZIKA: (*zelo prestrašeno in popolnoma panično*) To si bila ti! Ti! Vsa v grozi in opraskana od vej. Držala si me za roko, on pa naju je vlekel in vpil... Pljuval je kri!!! Skušal je govoriti. Tresla si se in kričala: »Aaaaaaaa!« Z vso močjo sem se držala za šibe. Skozi njegova usta me je okroglo gledala kri. Ti si se vedno bolj tresla in kot blazna vpila: »Aaaa!« Hotel me je objeti! Rotil me je, naj mu

pomagam, ker je pljuval... ne, ne... bruhal je sluzasto kri. Nekdo ga je tako močno! Tako zelo močno... da je moral nekje omahniti... Dejal je, da je mlad, da noče še umreti. Vpila si in vpila, kot nora. Rekla sem mu, da ga poznam: »Vi ste naš mesar, Križman! Tirzo poznam, vašo hčer... Tam je, joče pod krošnjo.« sem mu rekla.

NEŽA: *(ognjevitno plane in srdito pritisne Tirzino glavo ob svoj trebuh)* Lažeš!! Lažeš, hijena! Vas sploh ni! Vse sem zažgala. Rjuhe! Hišo! Vas! Kradli ste iz naših življenj! Tudi vas sem zažgala skupaj z rjuhami. Moj mož je poštenjak! Moje dete... moja mala deklica... tukaj je, pri meni. Ali ste slepi? Ali ne vidite, da mi spi v naročju? Povedala sem... Moj mož je pošten! In to je vse! Sedaj ponoči leži...! Bere!... Spi!!! *(pokaže na okna)*

JERA: Potem pa ga poklič! Da ga vidimo...

MARIJA SNEŽNA: Da slišimo...

OSMI PRIZOR

NEŽA: *(Težkoma dvigne pogled navzgor k oknom. Krikne polna tesnobe. Krikne boleстно... Krikne z dvomom. Sama ne verjame svojemu kriku.)* Alojz!!!
(vsi se pritajeno hihitajo)

NEŽA: A l o j z!!!

(Vsi se ozirajo in napeto opazujejo pročelje hiše. Iztrga se krik, s katerim Neža izpoveduje celo svoje življenje.)

NEŽA: A L O J Z ! ! ! ! !

(Kot da se je krik pretočil v glasbo. Za oknom se pojavi luč. Alojz Križman razgrinja zavese. Odpre okno, s katerega se zliva silovita, otožna glasba. Skloni se. Neža, vidno razburjena, joče.)

NEŽA: *(šepetaje)* Alojz... Alojz... ljubim te kot belega Kristusa z omare...

JERA: *(še vedno opazuje postavo na oknu)* Vedela sem, da ga ni. Kako bi le bil!!? Resnico, resnico hočem!

ANKA: Dejala je, da v postelji bere. *(Neži v obraz)* Tam je, v gozdu! Na tleh! Razsekan je na dvoje. Ampak, da veš! Ni kašljal, kot je prej trdila tvoja mala...

MARIJA SNEŽNA: *(ji seže v besedo)* Dušil se je! Opotekal se je in dušil! Grozno!... Grozno je bilo gledati. In ko je on padal, je ona v ruto pobirala zobe. Vse svetleče jih je s prsti zbirala po tleh. Potem jih je v ruti zibala in plesala po gozdu... Kot z otrokom v naročju, moj bog, je poplesovala okrog grmovja...

ANKA: To vse že nekje piše.

REZIKA: Priznala je, da je prebrala. Neki zdravnik je pisal o tem!

VEREŠ: Ali mislite, da ga je res?

JERA: Ne, ne... Samo dela se, da ga je! Kako bi ga le mogla?! Saj je njen oče!

ANKA: Res ga je ubila! Malo prej ste rekli!

JERA: Ne, ne, to je samo prebrala v knjigi.

ANKA: S sekuro ga je, ljudje! Tam, na dvorišču! Na lastne oči sem videla!

MARIJA SNEŽNA: Malo prej je rekla, da je to pisalo v časopisu.

JERA: Ne! *(pomalem že jezna in nestrpna)* V neki knjigi! To je rekla!

VEREŠ: *(Zanosno plane. Očitno je odločen iti do konca in povedati tudi svoje videnje celega dogodka. Misli ga kar dušijo.)* V sobi je bilo... Ne, na vrtu... Ne, nemogoče! V vrtu so cvetele hruške. Kukul sem skozi ključavnico. Uho... Moja duša je zaklenjena ključavnica. Ključ je odnesla s seboj... Res, vrgla jih je...

Moj bog, kaj bom pa zdaj?... Takole, zamižala je in čez ramo vrgla ključke moje... Vse vam bom povedal!... Zgodilo se je v sobi! Beli sobi! Čisti in svetli sobi! V sobi neke ulice... hiše... Velika soba v moji glavi... da, da, res, velika in bela soba v moji glavi. Glej, glej, sedaj je razpadla v mnogo majhnih sobic... So že tu! In tu!... In tu!... In tukaj... HA, HA, HA! Sam sebi sem velika in svoja... soba.

DEVETI PRIZOR

Na vlekah se spustijo ogromni zidovi sobe. Videti je kot škatla. Na belih zidovih so gosposko nameščena velika okna. Kot da se je prikazala ena izmed sob, skritih za pročeljem hiše, ki smo jo med igro že večkrat videli. Vereš zdaj sam stoji sredi te pošastne sobe. Drugi so ostali na zunanji strani in jih le nejasno vidimo skozi okna. Videli jih bomo, kako gledajo v prostor, v primerjavi od začetka predstave, ko so nas gledali iz prostora ali oken skupne hiše.

Ko se ta velika sprememba konča in se vse umiri, se Marija Snežna nagne skozi okno v sobo. Posmehljivo gleda vznemirjenega Vereša. Ta je vznemirjen dvojno – s SOBO in sam s SABO.

MARIJA SNEŽNA: Polna si madežev... In krvave roke imaš!

VEREŠ: Ležala sem pod črno murvo. Svinčena sopara je metala sadeže na travo. Male, debele črne murvice... Valjala sem se po njih, trgala s sebe obleko. Pomakala sem prste v sok murvinih plodov. Škropila sem z njim obraz... vrat... prsi... kolena! Najbrž sem zato...

(Z glasom in gibi oponaša Tirzo)

(Odprejo se vrata sobe. Vstopi Alojz Križman. Pohotno gleda predse.)

VEREŠ: Gospod Križman... VI?!! *(Sobo čudežno polnijo metulji.)* Dolgo sem lovil metulje za vas! Poglejte... Poglejte... Sami metulji! Ne bojte se, nič vam ne store. Prinašam jih v sobo in jih potem še žive nabadam na igle. Sedite, sedite prosim.

(Pomaga mu sestri na star stol sredi sobe. Z glasnim šepetom mu govori na uho.)

VEREŠ: Ko ste se tako potapljali vanjo... sem si želel biti ONA. Saj razumete, želel sem, da bi tudi mene kdo tako močno pozelel. Pa kaj zato, če bi vam bil hči? Pravzaprav sem od želje, da bi me pozeleli... zares bil POŽELEN! Tako žejno ste prodirali vanjo, da se je lomila kot led pod škornjem na zimskem »bajerju«. Če bi mogel, bi bil prstan na vaših mesnatih rokah. *(Mahoma se zdrzne, na široko razpre oči, naglo stopi k oknu in pogleda Križmana od strani.)* Gospod Križman?!... Vi ste moja mama... Ne bojte se! Poklanjam vam tele metulje. Zdaj, ko ste moja mama... Prosim vas, imejte me radi, kakor ste starševsko imeli radi Tirzo. *(Kleči pred Križmanom, objema mu kolena, sklanja glavo v naročje)* Mama... Oh, mama... mamica. Oh, moja, moja mama.

(Križman sedi na stolu in strmi vanj. Zdrzne se in malce sramežljivo izusti.)

KRIŽMAN: Tirza moja, lepa si kot pesem.

VEREŠ: Mama... Oh, mama. Položi svoje nežne ročice na moje teme. Premila mamica... Prepustite se. Naj vas gane, da ste moja mama! Ugrabite mi srce, vi, za kogar Jezus ni umrl, čigar bolečine ni hotel vzeti s seboj. Glejte, samo roko iztegnite pa vam ga dam! Naj vas to pretrese. Prosim vas, naj vas ta resnica pretrese. *(Alojz posluša in postaja vidno vznemirjen. Počasi, kot v sanjah steguje predse roke. Opazuje svoje prste. Od močnega vznemirjenja se začnejo tresti sami od sebe. Zato se Križmanov obraz začudi. Osupel, zavedajoč se, a zaradi neke sile popolnoma zunaj sebe. Zamrmra.)*

KRIŽMAN: Ugrizni me v ustne . . .

VEREŠ: Ali naj se spovem?! . . . Kako naj se spovem neizpetih pesmi??? Zadušenih strasti?! Kdo je ta, ki mi bo pel »Aleluja«!?! (*Križman ga hoče objeti*) O, moj bog, kako kislo zaudarja vino iz tvojih ust. Tako sebično si visela na marelici na dvorišču. Ti je bilo žal, da si me toliko tepla??? S temi rokami sem te še toplo snel z drevesa in te prinesel na tisti stol. Zastrl sem sobo, da sonce ne bi storilo sile očem. Naročje sem ti okrasil s posušenimi metulji. Zelo pozoren sem bil do tebe. Prvič sem te poljubil na lice. V tisti smrtni tišini, ti in jaz sama. Zares iskrena. Recitiral sem ti svoje stihe . . . Dolgo, dolgo . . . Gledal sem, kako ti pod nohti cvetijo gozdne jagode.

VEREŠ: Mrzla si bila! Rumena . . . a spoštljiva do tega, kar sem storil. In nato so te deveti dan ugrabili . . . O, ta prekleti deveti dan! Meni . . . Sobi . . . Ostal je strašen smrad . . . Moj bog, zakaj ostane takšen smrad, ko matere odidejo? Gledal sem, kako so te odnesli, hladno, mrtvo . . . in si zate izmišljal pesmi.
(*Z groteskno kislim obrazom Križman ganjen smrka in joče.*)

KRIŽMAN: Moja mala marelica . . . Mandelj in oreh . . . Na, vzemi, sveže dateljne imam zate in makova zrnca. No, zagrizi v moje ustne . . . daj, daj, do krvi . . .

DESETI PRIZOR

VEREŠ: (*z žarečim obrazom*) Sedi pod marelico, mama . . . Poslušaj, kaj vse sem spesnil zate . . .

(*V sobo se nenadno čudežno iztegujejo ogromne veje. Kot da se ne bodo nikoli ustavile. Vse več in več jih je, košata krošnja so, bogato obrasla z zelenimi listi. Prizor deluje zelo lepo: bela soba, v njej pa, ne na nebu, ne na zemlji, košata krošnja marelice. Skozi okna so se pritajeno, skoraj neopazno prihiteli vsi ostali. Stisnjeni se skrivajo po kotih. Zgoraj, nad krošnjo, kot prikazen lebdi razkuštrana Tirza. Medtem ko Vereš recitira, se na marelici razcvete nešteto majhnih cvetov. Pod čudežno krošnjo zmeden sedi Križman. Na trenutke je mogoče ganjen, kakor bi bila tudi mama. S trudno roko si s Tirzinim robčkom briše solze.*)

VEREŠ:

Čez potok Magdalena zala rožni grm je nosila,
lice ob hišo, na zemljo prislonila,
prav tam, ob zori s prsti zemljo razmaknila,
k zidu grm posadila.
S trnjem se v prst je zbodla,
kri je zemljo, grm oškropila,
po hiši bosa je hodila, nespancu pesmi pela:
Magdalena, Magdalena,
lešnikov gaj in vinska pena.
Magdalena, Magdalena,
do oblaka magnolij, v letu ptica dremava.

(*Pogleda, kako pesem deluje na Križmana. Vidno zadovoljen, zelo nežno doda*): Moji mami je bilo ime Magdalena . . .

(*Sramežljivo popravlja zmečkan »šušarski šircl«, mahoma se zresni in nadaljuje*)

Vrtnica v noč dahne . . . neko ime šepne,

Magdalena se zbudi, pred sabo vrtnico, ženo vidi.
 Žejna sem... daj mi piti... Reče in odhiti.
 Bog, daj studenec... vodni venec.
 Glej, je že tu!
 Ob hišnem zidu vrtnica spi.
 Magdalena se k zemlji skloni, telo prikloni.
 Grm trzne, iz vrča vodo srkne,
 ob zid nasloni glavo, kot nebo plavo... kot nebo plavo.
 Noč zadrhti.
 V sobi, na tleh, hladen kamen Magdaleni pravi – Amen.
 O pergola bela, bodi mi noč cela,
 saj telo mi noče spat, ne nebo duši postelje dati.
 Od molitve srce tudi Bogu se trga,
 že na okno grm trka.
 Ti si vinska pena, moja Magdalena,
 preganja te senca tisoč in ena.

KRIŽMAN: *(Popolnoma blazen se dvigne s stola in izteguje lačne roke proti Verešu. Fanatično ječi in strmi v njegov obraz, mogoče ga davi. Nasilen je.)* Odpri!!
 Odpri, v meni zeleno govori.

(Tirza na vrhu krošnje uživa, kot vse kaže, in se na ves glas smeji.)

KRIŽMAN: Še bolj odpri – glej, kako silno me veter ziblje!!
 Odpri! Močnejše odpri, trn v meni ječi. Brez mene ti telo ne bo spalo... Ne nebo tvoji duši postelje dalo!! Odpri! Odpri! Vsa hiša v meni gori.
(Z radostjo opita Tirza z vrha krošnje na zlati niti pred Vereša spusti krvavo sekuro. Ta jo prime, dvigne visoko nad razburjenega Križmana.)

KRIŽMAN: Odpri! Odpri! Še odpri... Še bolj... Trn v meni ječi!!Odpri!!...
 Odpri!! Ali ne vidiš, tvoja kri na meni gori??!

VEREŠ: *(v norem smehu)* Haaa, haaa! Tedaj si vstala... In ga udarila po glavi!
(čudno smešno, kot v operi ponavlja Tirzin prizor iz gozda) Potem... Haaa, haaa, potem... kaj je bilo potem?? Oh, sveta pamet moja... Počakaj!... Kaj se je zgodilo potem??! *(prestrašenemu Križmanu, ki je že nič kolikokrat doživiljal svojo smrt)*

VEREŠ: Pridi bliže, da ti šepnem na uho... Brala sem tisti roman... S sekuro ga je... Nato je vstala in te mahnila po glavi. Čudno smešno si pokašljeval in se dušil v krvi. Usekala sem te še... In še... In še, in še, in še! *(Uživa do norosti, udarjajoč Križmana s sekuro po glavi. Prizor je tragično smešen.)* Čudno... Haaa, haaa! Ne veš, da sem te jaz...

KRIŽMAN: *(Se drži za glavo. Opoteka se po prostoru. Nekje v množici otipa Jerino roko. Vleče jo za seboj, ona pa vsa prestrašena vleče Reziko. Prizor deluje dramatično in skrajno groteskno.)* O ljudje!! O, ljudje dragi... Pomagajte, pomagajte! Neki lopov me je... neka baraba... tako, nenadoma!

VEREŠ: Haaaa, haaaa! čudno??! Ne veš, da sem te jaz... Ha...

KRIŽMAN: Sekal sem brezo, kjer je gozd mojega botra... Tam, pri ograji... Ujemite razbojnika! Pomagajte! Dajte mi roko... Pokličite župnika, pokličite župnika... Naj takšen umrem?

VEREŠ: Sploh ne ve, da sem ga jaz... Kaj je bilo potem? Naprej... Oh, sveta pamet moja! Kako je že bilo???

TIRZA: *(popolnoma opito, kot da lebdi v zraku)* Pojdi mi s prsti skozi lase... Pojdi mi s prsti skozi lase...

- KRIŽMAN: Sposoben sem... zelo sem sposoben... dobro mi gre... in mlad sem še...
- JERA: Pustite me... Krvavi ste... Ne, ne! Pustite me! Aaaaaa! (*od groze se vsa trese*)
- REZIKA: Dajte... pustite jo! No! Naslonite se! Dobro je! Dobro je! Vse bo v redu!! Jaz vas poznam! Vi ste naš mesar Križman, sposoben človek. Umirite se... Vašo hčer poznam... Glejte tam, po tisti poti, nekje na koncu, joče pod drevesom...
- VEREŠ: Prebrala sem te v knjigi! Ha, ha, ha, ha... Dala sem »anons«, da bi te našli... Moj »anons«!! Moj »anons«!!!
- JERA: Pustite me!! Na pomoč! Na pomoč! Aaaaaa! Zakopljite ga! Zakoplji ga, Rezika! Takoj ga zakoplji! Vsi bodo govorili... Vsi bodo mislili... Naju obtožili!!! Dejali bodo, da sva ga medve... Medve bova krivi! Dolgo je že mrtev... Zakaj hodi takšen naokrog?? Koplji! Na, na! Koplji!
- VEREŠ: Poglej jo, dragi... obleko... Da, iz samih rdečih kapelj!
- STAREC: Strgaj jo z nje!!
- MARIJA SNEŽNA: Kaj!! Ali si pozabil??!
- ANKA: (*skoraj navdušeno*) Krvoskrun!!!
- MARIJA SNEŽNA: Tista... V kateri si želel, da gre s tabo na ples!!
- VEREŠ: Če samo premaknem nogo... če zaplešem!!
- MARIJA SNEŽNA: Pusti, naj izplamenim v zubljih... Ti blede krvnik!!!
- ANKA: Samo zate je oblekla to rdečino!
- STAREC: Strgaj to obleko z nje!!!
- VEREŠ: Ti znaš biti krut!
- MARIJA SNEŽNA: Neusmiljen!!
- VEREŠ: Daj, da ti zaplešem!
- JERA: Če zapleše, bo plamtela kakor suho zlato!
- MARIJA SNEŽNA: Daj, naj ti zapleše!! (*Križman je vidno razburjen. Z izbuljenimi očmi odpira usta, kot da bi hotel reči nekaj važnega.*)
- REZIKA: Kaj praviš? Rdeče kaplje!! Zakaj si tako nem!?
- JERA: Strog si!!
- MARIJA SNEŽNA: Vse to je zaradi tebe!
- VEREŠ: Če samo premaknem nogo... Če zaplešem! Ali ne zagorim kot zlato?!
- (*Počasi se giblje z okroglimi plesnimi gibi. Niza jih in sipa pred Križmana. Njegovo okorno poplesavanje in zibanje Alojza popolnoma vzburi.*)
- STAREC: (*z veliko naslado*) Zdaj! Zdaj! Zdaj bo strgal vse z nje!!
- (*Križman je zares skočil na Vereša. V strastnem zanosu, s krepkimi rokami trga »šuštarški šircl«. Na njegovi srajci pokajo gumbi. Grobo boža njegove razpete prsi, stiska ga in pijano poljublja njegove prste.*)
- VEREŠ: O, peklenške muke mi zadajaš, odrešenik!
- KRIŽMAN: Čista sreča je na tvojih prstih!
- VEREŠ: O, o, peklenko me mučiš, odrešenik!
- KRIŽMAN: Pobegniva... pobegniva... Kupil ti bom vrt in labode... Kupil ti bom peresa in pave... leta in livade...
- VEREŠ: O, kako peklenko me mučiš, odrešenik!!!
- KRIŽMAN: Kupil ti bom sonce z rdečo kapuco... Pasje solze na postelji... vroče češnje za dlani... Samo pobegniva... pobegniva!!

ENAJSTI PRIZOR

Vstopi Neža. Nekdo od navzočih nenadoma drži pred sabo star »wasserleitung«. Neža pristopi, odpre pipo. Spira krvavo sekiro. Križman naglo obstane. Dolga pavza. Besno porine Vereša njej pred noge. Jezno zapusti sobo. Vsi so zgroženi. Neža dolgo gleda Verešu v oči. Pijano se spremeni. Opoteče se. Popade jo smeh. Skloni se in Verešu v obraz zašepeta.

NEŽA: Sedaj si kot jaz! Sedaj si kot jaz!

VEREŠ: Sram me je...

NEŽA: Enaki sva si!!

VEREŠ: Ubila bi te...

DVANAJSTI PRIZOR

Sobo preplavi razkošna svetloba. Vstane glasba. Gromko ponese v višino zidove in razcveteno krošnjo. Nekdo je dejal ALELUJA. Prikaže se pročelje hiše, prepolno oken. Vsa so odprta. Po hiši besni strašanski vihar. Mrši zavese. Na središnjem oknu Tirza. V rokah drži velikega srebrnomodrega pava. Kot da glasno poje. Odpre usta, z zobmi zgrabi pavovo glavo, jo odgrizne in izpljune dol, med ljudi. Ko je glava padla, so se naglo razmaknili. Nastala je tišina. Dolgo zrejo v ptičjo glavo pred svojimi nogami.

TIRZA: *(se nagiba čez okno, skozi smeh, poje)* Mama ljubi ptice... mama ljubi ptice... Ooo... Glej, glej... Kako me gleda...

VEREŠ: Iz oči ji poje tema.

TIRZA: Mama... moja mama!

REZIKA: Gleda!

TIRZA: Ko jo gledam, tudi sama postajam tema...

REZIKA: Pohodi jo, Marija!!

MARIJA SNEŽNA: *(Grobo, jezno pohodi pavovo glavo. Visoko na nebu se vzpenjajo pavji kriki.)*

TIRZA: Ne, ne!! To je glava z MAMINIH ramen!

REZIKA: Iz nje raste telo naprej, vzpenja se do neba k zvezdam... In še naprej!

VEREŠ: *(dviguje roke, da bi se dotaknil vesolja, drhteče kaže)* Ženska s ptičjo glavo! Pogledj!!!

TIRZA: Kako tema, ki me gleda... krade temo, katere tema sem...

REZIKA: *(vsiljivo bulji v ptičje oko)* Zaprta je v tej glavi! Nemočna!

TIRZA: *(v norem smehu)* Nemoč je vsemogoča! Zvežite mi roke, da ne povem resnice o sebi!

MARIJA SNEŽNA: V zenici se ji blešči kamen.

VEREŠ: V kamnu izvir!

REZIKA: Iz izvira vre voda!

TIRZA: Ne, ne, to je senca!

ANKA: Prikazen, ljudje, to je prikazen!

JERA: Vedno več jih je! Prikazen čez prikazen!

ŠTAREC: Ne ve se, kaj je prikazen in kaj senca. Odpirajo usta!

TIRZA: Vse glasnejši je njih glas, naj vendar tudi prikazen dobi človeški stas.

MARIJA SNEŽNA: O Mati nebeška, pogledj!!

TIRZA: Prikazen po nebu vrešči, v srcu človek ji tiči.

TRINAJSTI PRIZOR

Prelomi se dramatična glasba. Narašča v ognjenem ritmu. Iz višine se navpično spušča visok, črn zid. Na sredini zida so nameščena ogromna, starinska dvokrilna vrata. Lahko bi rekli: VRAT NI NE NA NEBU NE NA ZEMLJI NE V SANJAH NE PRI DNEVU. Ob glasbeni spremljavi se počasi odpirajo, prepuščajoč blede svetlobo. Okoli je tema. Le medla svetloba nam omogoča, da razpoznamo like. Pravzaprav njihove hladno obsijane obrise. Opazujejo to čudežno sliko. Mogoče jih je strah. Dogodek, ki sledi, se bo igral zelo dramatično. Ritem govora postopoma prehaja v ekstatičen tempo, v katerem se na izredno ekspresiven način v prostoru množijo telesa.

VEREŠ: Hodniki.

REZIKA: Dolgi, vlažni.

JERA: Moj bog, koliko jih je!

(Ko so se vrata popolnoma odprla, se pred našimi očmi pojavijo nova, enaka vrata. Pred njimi se usipa bel prah. Tudi ta druga so se počasi nehala odpirati in nam zopet odkrila blede modro svetlobo.)

ANKA: Beli so!

STAREC: Prah pada.

REZIKA: Križman se opoteka.

JERA: Omahuje.

ANKA: Omahnil je!

STAREC: Kako težko diha.

VEREŠ: Vstaja!

REZIKA: Teče!

ANKA: Beži!

STAREC: Hodniki so prepolni ptic!

(Ko so se druga vrata odprla do kraja, se pred nami prikažejo še tretja, popolnoma enaka predhodnima dvema. Tudi ta tretja se odpirajo v enakem tempu kot predhodna. Prostor, ki se postopoma prikaže, je prepoln bele meglice.)

JERA: Vreščijo!

VEREŠ: Množijo se in množijo!

STAREC: Cela jata jih je!

REZIKA: Jezus Kristus, tem hodnikom ni konca!

STAREC: Koliko vrat!

ANKA: Vrata pri vratih stoje!

VEREŠ: Vrata, in še ena vrata, in še ena, in še tisoče vrat!!!

JERA: In spet vrata pri vratih.

REZIKA: Brez konca!

ANKA: Kljuka pri kljuki.

VEREŠ: Poglej!

STAREC: Prijema za kljuko!

JERA: Odpira!

Tretja vrata so se sedaj odprla do konca. Skozi nadvse čuden predor, sestavljen iz treh velikih in odprtih vrat, vidimo žarko belo sobo. Vse v njej je popolnoma belo. Omara, postelje, preproga, lestenec in celo starinska enokrilna vrata, nameščena globoko na čelnem zidu. Bela je tudi meglica, ki vse to ovija, in svetloba, ki v osrčju sobe tako naraste, da je ni moč več gledati.

STAREC: Moje oči!

REZIKA: Peče me, ne morem gledati!

VEREŠ: Soba ... Rekel sem, da je bilo v sobi!

JERA: Popolnoma bela je.

VEREŠ: Mesec leži na beli preprogi.

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

MARIJA SNEŽNA: *(Ihtavo se prerine do črnega zidu. Težkoma se vzpenja po klinih, ki gledajo iz razpok. Odločena je za vsako ceno priti v to sliko iz sanj. Stati na sredi te beline. Mogoče se bo srečala sama s seboj.)* Sobe! Vrata! Ptice! Mesec! Preproge! P r i v i d ! P a r a d i ž!! Kličejo me! Slišite noč? Moje ime šepeta!

(Stoji sredi sobe. Sezujе čevlje. Ureja se, kakor da išče Tirzine gibe, s katerimi bi bila videti lepša. Začne verjeti, da jih je našla – obleke, gibe, Tirzine smehljaje.)

REZIKA: Bela postelja.

MARIJA SNEŽNA: *(zelo zanosno, v sladkem smehu)* Ha, ha, ha! Pod njo preži resnica!

VEREŠ: Posuta z belim pepelom.

MARIJA SNEŽNA: Ha, ha, ha, ha! Ker sem v njej zgorela!

ANKA: Na vzglavju trije zavrženi prsti!

MARIJA SNEŽNA: Njegovi so! Ha, ha, ha, ha! Med begom jih je odgrizla sekira.

Lepa sem! Mlada!!

VEREŠ: V lestencu nebo in na njem bela hostija!

MARIJA SNEŽNA: Ker sem se brez odpora vdala!

JERA: Bela soba.

MARIJA SNEŽNA: Ja, ja bela sem.

ANKA: Polna belega pepela.

MARIJA SNEŽNA: Pepel sem!

STAREC: V pepelu stoji Tirza.

MARIJA SNEŽNA: To sem jaz! Jaz sem drugo! To, kar je bila ona! Pravzaprav prvo! Čakaj, čakaj, kako zdaj? Aaaa? Ne, ne, nikakor! Najprej sem ono prvo, zdaj pa sem drugo! Kako zelo sta se zapletli v meni. To je zato, ker sem pripravljena nanj.

REZIKA: Bosa je!

MARIJA SNEŽNA: Bosa sem!

VEREŠ: Od peska je!

MARIJA SNEŽNA: Ja, zelo sem lepa!

STAREC: Naga.

MARIJA SNEŽNA: *(Leže na posteljo in vzdigne roke proti stropu)* Da, čisto gola sem!

Odpirajo se vrata, nekje v daljavi igra patetična glasba. Vstopi Križman. Prese- neča ga dejstvo, da je zares vstopil.

MARIJA SNEŽNA: Zate, neizprosni. Vse zate, krvavi Jezus! Vzemi me, vedno si me imel pred NJO, tako, golo, ležečo v perju. Samo zaradi tebe sem si nadela to belino. Lepa sem, kajne, s tako široko razmaknjenima nogama, vržena na kamen?

Križman tava po sobi. Kakor da nekaj išče. Čudi se. Odsotno leže na Marijo Snežno.

ANKA: Stiska jo!

STAREC: Objema!

VEREŠ: Krik ji sili na usta!

MARIJA SNEŽNA: (*Dvigne glavo z vzglavja. S telesom odrine Križmana. Kot blazna zine in težkoma govori skozi široko razprta usta.*) Tu!! Tu!! Glejte!! Zares, v meni je krik!

ANKA: Skozi zobe ji letajo bele ptice!

MARIJA SNEŽNA: Daaa! Glejte! Jaz, jaz imam življenje! Tu, leti mi skozi usta! Imenuje se BELE PTICE!!!

JERA: Mnogo jih je!

MARIJA SNEŽNA: (*Križmanu na uho*) Reci, da sem lepa. O, da, da, slišim... slišim! Zate lepa, praviš.

REZIKA: Polnijo sobo!

ANKA: Hodnike!

MARIJA SNEŽNA: Moje življenje obstaja! Na hodniku je! Vidim ga! Kliče me!

VEREŠ: V kljuno nosijo kapljo!

MARIJA SNEŽNA: Kako hitro se vse dogaja! Počakaj, umakni se! Sedaj bom vstala in te udarila po glavi. Vse mora biti točno tako, kot je prebrala v romanu. Vame si silil, zato zdaj vstajam. Ko te udarim, boš čudno smešno pokašljeval in se dušil v krvi. (*Križman smešno upre vanjo pogled*) Še tako vroča bo v gostih kapljah padala na travo.

JERA: Kaplja za kapljo...

MARIJA SNEŽNA: Počakaj! Ne premikaj glave! Usekala te bom večkrat. Ne bodi tako žalosten!

REZIKA: Udari ga že enkrat! Močneje! Močneje!

MARIJA SNEŽNA: (*Naglo dvigne sekiro in ga udari po glavi*) Haaa, haaa! Kako bedasto me gleda! Pojdi sedaj, opotekaj se... No, opotekaj se po sobi! (*Porine Križmana, ta se zares opoteče kakor pijan*)

REZIKA: Haaaaaaaaaaaa, haaaaaaaaaa! Čez obraz mu lije!

ANKA: Tirza spet dviga sekiro.

MARIJA SNEŽNA: (*Na sredi sobe dviguje sekiro, vihti z njo nad glavo, popolnoma opita z naslado*) To sem jaz! Da, sedaj sem jaz ona! Ona, ki ni bila ONA! Pravzaprav je ONA sedaj... Kje je zdaj?! Kje je lepa, vsa krvava? Daj, da ti zaplešem! Glej kako JI (mi) plešejo noge. (*pleše po sobi in zamahuje s sekiro*) Ko si me odklenil, so se vse rože usule, ti neizprosni odrešenik. Slavci so vrženi čez nebo, in glej, zato so prsti na vzglavju! (*Križman je omahnil in ji padel pred noge. Ona se skloni nad njegovo glavo.*)

STAREC: Šepeta mu na uho.

MARIJA SNEŽNA: Kljub vsemu si se vrnila, ti okrušek mojega življenja.

JERA: Smeje se mu... Bog moj!

STAREC: Pssst! Tiho mu govori, skoraj neslišno...

MARIJA SNEŽNA: O, blagoslovljen bodi, za komer so žejala moja usta. (*Naglo vse utihne. Vsi se spogledujejo.*)

REZIKA: Poglejte, kako nas vendar gleda!

JERA: S tem milim pogledom odrešuje naš nemir!

MARIJA SNEŽNA: Naša imena so izpisana na njegovem krvavem čelu.

VEREŠ: Pssst! Tiho. Prestrašil se bo, če nas vidi... Nam pobegnili!

REZIKA: Kaj bomo, če nam pobegne?

ANKA: Tiho, ne pij!

JERA: Psssst!

MARIJA SNEŽNA: Če nas vidi, bo kriknil od groze!

VEREŠ: Pazi, stran od njega . . . Tiho, po prstih.

STAREC: Naš Križman je svet mož . . .

VSI: *(skozi dolg šepet)* Da.

REZIKA: Da, svet je! Presvet!

VSI: *(šepetaje)* Da.

JERA: En sam!

ANKA: Jagnje!!

REZIKA: O, zagotovo si svet, ko te tako kruto kaznujemo!

STAREC: Poveljučujte ga v slavo nebeškega svoda!

MARIJA SNEŽNA: Častite njegova sveta dela!

ANKA: Hvalite ga zaradi njegove neskončne veličine.

VSI: Da ! Da! O, da!

JERA: Naj ga slavijo nebeške trombe!

VEREŠ: Častite ga s harfo in citrami!

STAREC: Poveljučujte ga s plesom in pavkami!

VEREŠ: Slavijo naj ga zvoki glasbe in piščali!

MARIJA SNEŽNA: Zvočne cimbale v njegovo slavo!

STAREC: Kako ljubko nastavlja glavo!

JERA: Zares, velika je tvoja žrtev!

VEREŠ: V kolikšni slasti umiraš pred nami!

ANKA: Ne kažeš s prstom na nas, mi pa te udarjamo s to sekiro po glavi!

(Križman jih začudeno gleda. Sramežljivo se nasmiha. Malce nelagodno mu je sprejemati tolikšne pohvale.)

VEREŠ: Naš zveličar! Hvala ti!! Da tako neumorno sprejemaš udarce.

REZIKA: Na, na, name lezi! Bodi neizprosni!

MARIJA SNEŽNA: Srečna sem! Srečna! O! O! O! Tako neizmerno srečna sem!

VEREŠ: Tako strašno je v meni! Razumeš . . . Jaz bi ponorel, če te ne bi udaril po glavi!

MARIJA SNEŽNA: Hvaljen bodi beli Jezus!

REZIKA: Da, daj, name lezi. Surov bodi z menoj, neizprosni . . . Hočeš?!

MARIJA SNEŽNA: Koliko krvi je prelil za nas!

STAREC: Kolikokrat je, ubožec, tako kruto umrl za nas!

JERA: Hvala!! Sama hvala v tvojo slavo!

VEREŠ: Hvala ti, da skozi tebe SLIŠIMO sebe!

MARIJA SNEŽNA: Zveličar!!!

PETNAJSTI PRIZOR

Vstane razkošna glasba. Prihaja iz omare, ki stoji v beli sobi. Njena vrata se odprejo, zasije modrikasta svetloba. Iz nje se čudežno izvijajo ljudje. Prihajajo nerodno. Vse več in več jih je. Polnijo sobo. Bledih obrazov so. Zelo zavzeto in zbrano odpirajo usta, kakor da pojejo. Oponašajo, kako so nekoč peli. Včasih v zanosu svoje nepete pesmi složno dvignejo roke. Med razpeto množico se mota Neža Križmanova, noseč s seboj kip Jezusa iz belega kamna. Neutrudno nagovarja vsakega posebej in mu zelo resno razlaga svojo resnico.

NEŽA: Stopila sem v sobo. Jaz, težka in obilna ženska petdesetih let. Zgrožena sem bila. Zgrabila me je astma. Moje oči kažejo ves stud do prizora, ki sem ga videla in doživela. Oblečena sem v eleganten črn kostim. Glavo mi pokriva prekrasen in velik črn klobuk. Okoli vratu imam srebrno lisico, na nogah črne lakaste

čevlje. Glejte! Joj! Roke so mi omrežile črne rokavice. Obgrizel me je ogenj. To ni dobro. Jaz sem tisto noč, tako kot vi vsi, zgorela. Vedela sem, da se dobivata v gozdu. Oblekla sem njeno obleko. Prišla sem pred njima. Zvezde so ječale na nebeškem svodu, ko sem ga trgala z nje! Ječali so gumbi na njegovi srajci in padali na travo, ko sem ga tako močno udarila po glavi! Tekla sem domov!! Šibe so me udarjale v obraz! Vseeno sem prišla pred njo. Sobe so ihtele od bolečine. Ugasnila sem luč. Vedela sem, da bo prišla, in prišla je! Odprla sem vrata njene sobe in rekla: »Prišla sem, črna in slovesna, da mi izročiš, kar je pustil svojega na tebi!«

Pomislite, odvrnila mi je:

»Kar je pustil na meni, je moje! Če se je kaj vame izlilo, je v meni!«

Zelo sem se razjezila. Dobila sem napad astme. Komaj sem dihala! A nisem se vdala. Rekla sem:

»Razreži se! Tu sem, da mi predaš pehar in v njem dušo – iz moje je iztrgana! Tudi telo mi predaj, sedaj, takoj! Vrni ga, ker sem ga v mukah iztisnila iz sebe!« Cmizdrila se je in jokala!

»Včeraj se je izlil na rjuho, ker se mu nisem predala, mama!«

»Mogoče bi morala na sodišče!«, sem pomislila.

»Mogoče bi o nas pisale sodniške kronike. Vsa resnica, ki sem jo pojedla, bi šla iz moje glave. Resnica! Resnica! Resnice bi blodile, divjale po poljih in nas iskale, da bi se nam maščevali!«

Vsi ste že stali v sobi in me gledali! Zato sem zažigala rjuhe. Iz njih se je v gostih oblakih valil dim! Sedaj se mrtva plazim po ranah, kjer je bilo nekoč življenje, ker sem se z bega vrnila ponj. Po mojega belega, mojega dragega Jezusa. Ostal je na omari in me čakal. Da me vzame. Mrtva sem! Mrtva kakor vi! Vse je mrtvo! Tudi ONO je mrtvo v njej!

Neža skoraj vsakemu posebej, kot obsedena, razklada svojo resnico. Mogoče jo tudi krčevito igra in nosi okoli. Nihče je ne gleda. Odsotni so. Popolnoma predani so svojemu zborovskemu petju. Pridružijo se jim tudi starec ter Jera, Anka, Rezika, Vereš in Marija Snežna.

Križman je vidno ganjen. Dotikajo se ga kot sveti kip. Poljubljajo mu čevlje. Krvave roke. V oboževanju so malce nasilni. Z neba se spusti velikanska krona, narejena iz samih sekir. Rezila se hladno bleščijo v železnem razkošju. Krona, narejena iz samih ostrih sekir, se je spustila naravnost na Križmanovo glavo. Dvignili so ga na nekakšen prestol, kot blaženega svetnika. On pobožno stoji – s sekirami ovenčan krvavi kralj. Čudi se sam sebi. Dviguje roke, s katerih kaplja kri. Okoli sebe deli blagoslov. Nasmehan, s krvavim obrazom dobrodušno maha v pozdrav svojim fanatičnim pevcem. Pesem naših junakov postaja angelska. Iz sekir bleskne velika svetloba, ker so se pojavile v vsem svojem sijaju. Zgoraj, v višini, na belem oblaku, kot blažena Devica z angelskim smehljajem, Tirza kaže svojo nosečnost. Prav srečna je. Zelo zavzeto govori, vzklika, a jo je zaradi gromkega, orgiastičnega, kot orffovskega slavja nemogoče slišati.

Kot da je nekdo usekal s sekiro!

Tema.

V Ljubljani, maja 1993.

Text TIRZA – SLAST NA USTIH GOZDNEGA DEMONA je leta 1994 odkupilo Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica, ki je v sezoni 94/95 uprizoritev

teksta uvrstilo v svoj repertoar. Uprizoritev so prenesli s sezone 94/95 v repertoar sezone 95/96. Nato so igro z repertoarja dokončno umaknili.

Slovensko mladinsko gledališče je tekst odkupilo in ga pripravlja za tekočo sezono (96/97) v režiji Matjaža Pograjca. Praizvedba bo na Primorskem poletnem festivalu 1997 v Kopru.